

An aerial photograph of a geothermal landscape, likely a hot spring area. The terrain is characterized by vibrant, mineral-rich pools in shades of orange, red, and yellow, interspersed with areas of green and blue. Steam vents are visible, emitting wisps of white smoke. The overall scene is rugged and natural, with a mix of earthy tones and bright colors.

Erik Kaptein

RECHTS- GELIJKHEID VOOR DE NATUUR

Waarom
niet-menselijk
leven rechten
verdient

Erik Kaptein

RECHTSGELIJKHEID VOOR DE NATUUR

Waarom niet-menselijk leven
rechten verdient

ISVW UITGEVERS



Zeil!

*Het zeil bolt in de wind, het tuig spant aan.
De boeg duikt in de golven als de mast zich krakend strekt.
Het gangboord snijdt het wateroppervlak aan,
Terwijl de geest zich vrijwaart tussen aankomst en vertrek.*

*Onderworpen aan de krachten van de natuur,
Overtuigt slecht één gedachte uit zo vele:
Alleen hier en nu, geen onderscheid dit uur,
Je leeft door met anderen te delen.*

INHOUD

I		
ALS HET TIJ KEERT, VERZET MEN DE BAKENS		9
STELLINGNAME TEGEN BEHOUDZUCHT		
II		
WACHT U VOOR DE GIJP		13
HET OVERBOORD SLAAN VAN DE OSTENTATIEVE BREEDZITTER		
III		
ZEILEN TEGEN DE WIND IN		17
EEN BIJZONDERE PRESTATIE LEVEREN		
IV		
VAN WAL STEKEN		21
BEGINNEN MET PRATEN		
V		
OP DE WIND VAN GISTEREN KUN JE VANDAAG NIET ZEILEN		25
BIJ DE TIJD BLIJVEN		
VI		
ERGENS VERZEILD RAKEN		31
MEN DWAALT AF EN KOMT ERGENS TERECHT		
VII		
OVERSTAG GAAN OF BAKZEIL HALEN		35
TERUGKRABBELEN, ZIJN WOORDEN INTREKKEN		

VIII	
MET DE KLOTEN VOOR HET BLOK ZITTEN	41
GEEN KANT MEER OP KUNNEN	
IX	
AAN LAGERWAL GERAKEN	45
IN EEN SITUATIE BELANDEN WAAR VANUIT JE MOEILIJK WEG KAN	
X	
HOE ZIJN WE HIER VERZEILD GERAAKT?	51
DE CONTROLE OVER DE GEWENSTE KOERS KWIJTRAKEN	
XI	
WETEN UIT WELKE HOEK DE WIND WAAIT	55
WETEN HOE HET IN ELKAAR STEEKT	
XII	
DE WAL KEERT HET SCHIP	61
GEDWONGEN WORDEN OM EEN NIEUWE KOERS TE VAREN	
XIII	
ALLE ZEILEN BIJZETTEN	67
ALLES OP ALLES ZETTEN, DE GROOTSTE INSPANNING LEVEREN	
XIV	
DE WIND VAN VOREN KRIJGEN	73
DIRECT GEZEGD WORDEN WAT ER MIS IS	
XV	
HET OVER EEN ANDERE BOEG GOOIEN	77
HET OP EEN ANDERE MANIER PROBEREN	

XVI	
DE WIND IN DE ZEILEN HEBBEN	83
DUURZAME VOORSPOED CREËREN	
XVII	
LOGBOEK VOOR EEN BEHOUDEN VAART	85
GIDS VOOR EEN 'ZACHTE REVOLUTIE'	
CITATEN	89
BRONVERMELDING	91
VERDER LEZEN	93
NOTEN	95

I Als het tij keert, verzet men de bakens

STELLINGNAME TEGEN BEHOUDZUCHT



Tijden veranderen. Het liberalisme probeert zich krampachtig te vernieuwen (neo-) en het kapitalisme doet er nog een schepje bovenop (hyper-). Maar geen van beide ideologieën hebben nog afdoende antwoord op de grote maatschappelijke vraagstukken van vandaag, de klimaatcrisis en de sterk verminderde biodiversiteit op aarde. Om dit te kunnen begrijpen moet men misschien wel terug naar de tijd waarin dit gedachtegoed is ontstaan, zo'n 230 jaar geleden. Toen tijdens de Franse Revolutie de Verklaring van de Rechten van de Mens werd opgesteld. Een verklaring die gebaseerd is op de ideeën van de Engelse Verlichtingsfilosoof John Locke en de moraalfilosoof Adam Smith aan het eind van de achttiende eeuw.

Het is ook niet verwonderlijk dat problemen niet opgelost kunnen worden door de ideologieën die ze zelf veroorzaakt hebben. Deze zijn immers verouderd en grotendeels uitgewerkt. De samenleving van vandaag valt in geen enkel opzicht meer te vergelijken met die van de achttiende eeuw. Onze sociaaldemocratie zoals die is gebaseerd op het liberalisme en het kapitalistisch systeem, reageert niet adequaat meer op de snel opeenvolgende veranderingen van vandaag. Daarmee wordt niet ge-

doeld op de opmars van het internet, de sociale media of technologische algoritmen, maar op het thema dat centraal staat in dit essay: het uitsterven van het natuurlijk leven op aarde. Met als gevolg een sterk verminderde biodiversiteit en het uiteenvallen van levensgemeenschappen in nauwelijks een eeuw tijd.

Wel zijn er duidelijke parallellen aan te wijzen in de maatschappelijke gebeurtenissen aan het eind van de achttiende eeuw en die van nu. De onrust die aanleiding gaf tot het uitbreken van de Franse Revolutie in 1789, het opstellen van de Verklaring van de Rechten van de Mens en zelfs de (tegen)argumenten van de gevestigde orde die zijn voorrechten niet wilde delen, vertonen veel overeenkomsten. Vandaar een korte historische analogie om inzicht te krijgen in de totstandkoming van onze rechtsstaat. Met aansluitend de vraag: hoe is het mogelijk dat al het leven op aarde, *anders dan dat van de mens*, geen rechten heeft? En dat elk moreel oordeel, strafrechtelijke vervolging, democratische besluitvorming of juridische onderbouwing gericht op gelijke rechten voor het niet-menselijk leven, bij voorbaat kansloos is? Zelfs wanneer het voortbestaan van al het leven op aarde in het geding is, inclusief dat van de mens?

Met dit antwoord kan vervolgens nagedacht worden over welke doelen de samenleving zich moet stellen om dit te veranderen. Welke concrete stappen er gezet moeten worden om de rechtstaat uit te breiden. Aangezien het de kerk aan gezag ontbreekt, de (inter)nationale politiek te weinig besluitvaardig blijkt en de lokale politiek slechts een geringe taak voor zichzelf hierin ziet weggelegd. Want waarom zou in principe niet iedere gemeente ervoor zorgen dat de inheemse flora en fauna voldoende levensruimte, foeragegebieden, schone lucht en drinkwater hebben? De wetenschap meet en weet en het Wereld Natuur Fonds bericht jaarlijks over hoe slecht het gesteld is met de natuur. Maar blijkbaar zijn er nog steeds niet voldoende gelijkgestemden die het voortouw nemen om dit probleem bij de lokale politiek aanhangig te maken. Of ontbreekt het de leden van de Provinciale Staten en gemeenteraden aan een filosofische onderbouwing, of beter nog, aan een praktisch toepasbare ideeënleer?

Eind achttiende eeuw schoven de rechten die eerst alleen in handen waren van de geestelijkheid en de adel, op naar de boeren, burgers en buitenlui. Zo ontstonden er gelijke rechten voor iedereen. Niet alleen de eerste en de tweede stand hadden rechten, vanaf dat moment had ook de derde stand wat in te brengen. Nu, zo'n 230 jaar later, zal de slogan 'vrij-

heid, gelijkheid en broederschap' verder moeten opschuiven en wel in de richting van de vierde stand: *al* het overige leven op aarde dat zich manifesteert in een fenomenale soorten- en vormenrijkdom.

Het huidige – uitsluitend antropocentrische – rechtssysteem zal uitgebreid moeten worden. Al was het maar vanwege de menselijke geluksfactor. De kernvraag immers die te weinig wordt gesteld, luidt: 'Wat is voorwaarde voor een gelukkig leven?' De even eenvoudige als vanzelfsprekende conclusie van dit essay luidt: door het recht op individuele vrijheid uit te breiden en te delen met *al het leven* op aarde, vergroot de mens zijn geluk.

II Wacht u voor de gijp

HET OVERBOORD SLAAN VAN
DE OSTENTATIEVE BREEDZITTER



Als tegenpool van de leegte in het heelal, heeft al het leven zich samengebond op de planeet aarde. En de mens geeft daar vorm aan met een bijna onbegrensd technologisch vernuft. Tussen de levende natuur en de menselijke cultuur bestaat in principe geen onderscheid. Maar dat natuur en cultuur steeds verder van elkaar af komen te staan, vormt een ernstige bedreiging voor het voortbestaan van ons en al het overige leven op aarde. Want veel minder snel dan de technologische vooruitgang, veranderen onze normen en waarden en de daaraan gekoppelde rechtspraak. Deze moeten immers regelmatig worden bijgesteld om de samenleving verder te laten ontwikkelen. Maar helaas gebeurt dat meestal veel later, vooral als de maatschappelijke veranderingen snel gaan. Want wie had tien jaar geleden kunnen bedenken dat roken en Zwarte Piet nu taboe zouden zijn en vliedschaamte het woord van het jaar?

En dan is er de Grondwet die geacht wordt niet te veranderen, omdat die het fundament vormt van onze rechtstaat. Totdat een bepaalde groep de Grondwet gebruikt om haar voorrechten alleen voor zichzelf te houden en anderen systematisch daarvan uit te sluiten. Zo beroept de Amerikaanse Republikeinse partij zich graag op de 'Founding Fathers', de ondertekenaars van de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring en Grondwet uit 1787. En wisselen zij een progressieve opperrechter in voor

De klimaatcrisis is even verwarrend als urgent. De situatie waarin onze samenleving zich bevindt, vertoont duidelijke parallellen met die van 1789. Toen moesten tijdens de Franse Revolutie de monarchie en landadel hun rechten delen met de boeren, burgers en buitenlui. Vandaag de dag heeft de levende natuur net zo weinig rechten als de horigen en lijfeigenen van toen. Er lijkt opnieuw een revolutie nodig om ook deze rechten af te dwingen.

Willen we voorkomen dat de natuur haar rechten opeist met uitstervende ecosystemen en daaraan verbonden voedseltekorten en migratiestromen, dan zullen we ook het niet-menselijk leven moeten integreren in ons rechtssysteem en staatsbestel. De levende natuur is letterlijk en figuurlijk de brandstof van onze cultuur, en zij verdient gelijke bestaansrechten. In *Rechtsgelijkheid voor de natuur* vertelt Erik Kaptein waarom en hoe.

